

Tjerk de Reus is literatuurcriticus voor *De Nieuwe Koers* en het *Friesch Dagblad*. Meer recensies vind je op tjerkdereus.nl

Ervaren lezers Tjerk de Reus en Aad Kamsteeg pakken elk een boek van de theologische boekenstapel en vragen zich af wat u eraan heeft.

De profeten: minutieus en toegankelijk

1. WAAR LIGT DE SCHRIJVER WAKKER VAN?

Het ligt voor de hand om te zeggen: Abraham Joshua Heschel (1907-1972), de grote Joodse theoloog-filosoof, lag wakker van onrecht. Hij beleefde de twintigste eeuw intensief, met alle gruwelen die zijn eigen volk moest ondergaan. Hij maakte ook de strijd van de

Civil Rights Movement mee in de Verenigde Staten, hij had nauwe contacten met Martin Luther King. Ook daar ging het om politieke en maatschappelijke gerechtigheid, die de profeten uit het Oude Testament zo indringend aan de orde hebben gesteld. En inderdaad, Heschels boek *De profeten*, nu in het Nederlands vertaald, vestigt in alle toonaarden de aandacht op het menselijk samenleven, op wat vertaler Hans van der Heide 'Heschels bewogenheid om mens en wereld' noemt. Henk Vreekamp zegt op de achterzijde van het boek: 'Een profeet verlangt niet naar mystieke ervaring in de nacht maar naar historische gerechtigheid overdag.' Dat is zonder twijfel een krachtige dimensie in Heschels bijbelse theologie, zoals hij die ontvouwt in dit monumentale boek. Maar bij Heschel is dit thema niet 'verdund' op de manier waarop protestanten graag over politieke gerechtigheid praten. Bij hem gaat het verder, namelijk om wie God zelf is, niet slechts om afgeleide principes. De profeten spreken over goddelijk mededogen met een persoonlijk karakter, dat alleen in wederkerigheid bloeit. Het ouderwetse gereformeerde woord 'bevinding' schiet tekort als je dit wilt definiëren, maar het zegt toch wel iets wezenlijks over het hart van Heschels denkwereld.

2. WAT VERRAST IN DIT BOEK?

Verrassend is het pure feit dat dit boek bestaat. Wat een grandeur, wat een breedte van visie, wat een grondigheid aan bijbels inzicht! De superlatieven zijn eventjes niet te onderdrukken in de eerste uren

waarin je leest en bladert in dit grootse boek. Heschel verrijkt zijn lezers met een minutieuze, maar toegankelijke bespreking van de profeten uit de Hebreeuwse Bijbel oftewel het Oude Testament. Hij karakteriseert hun geschriften en stelt afzonderlijke thema's aan de orde, zoals kastijden, de boosheid van God, de extase van de profeet, de profetische kijk op de geschiedenis en talloze andere onderwerpen. Heschel citeert voortdurend bijbelpassages die illustreren wat hij aan wijsheid opdeft uit de oude Hebreeuwse boeken. Wat hier inhoudelijk ter sprake komt, moet iedereen ter harte nemen die graag een beroep op de Bijbel doet. De oude profeten gaan vaak gehuld in een waas van onbegrijpelijkheid, we lezen liever een bekende psalm of een mooi verhaal over koning David. Maar als je geduldig begint te lezen en te luisteren in de profeten, krijg je zicht op wat Heschel het *pathos* van God noemt: zijn betrokkenheid, bewogenheid, verdriet, boosheid, vreugde en verlangens, allemaal met het oog op mens en wereld.

3. WIE SCHRIKT VAN DIT BOEK?

De 'werkers der ongerechtigheid', over wie dagelijks valt te lezen in de kranten, zouden natuurlijk als eerste moeten schrikken van Heschels boek. Maar beschaafde hedendaagse gelovigen evenzeer, om verschillende redenen. Heschels uiteenzettingen laten zien dat de bijbelse boodschap niet samenvalt met de Verklaring van de Rechten van de Mens of met welke andere salonfähige moraal ook. Men kan Heschel proberen in te kaderen in een progressief en tolerant westers wereldbeeld, maar wie goed leest, ontdekt dat het dan geweldig begint te wringen. De profeten hebben zonder twijfel de aarde en de samenleving op het oog, maar ze zijn nooit louter 'horizontaal'. De diepste dimensie waaruit hun profetisme voortkomt, is eerbied voor de Ene, besef van zijn ongehoorde barmhartigheid, zelfs het ervaren van een 'intieme relatie' met Hem. De God in wiens naam de profeten spreken, claimt de Enige te zijn. Deze ergerniswekkende intolerantie van de oude profeten werkt Heschel

Aad Kamsteeg
is oud-hoofdredacteur
van cv•koers.

fijnzinnig uit in een vergelijking van het bijbelse Godsbeeld met oosterse religies: de tao, het hindoeïsme en het boeddhisme. Dergelijke religies staan haaks op de boodschap van de profeten, concludeert hij.

4. WAAR ZITTEN DE BLINDE VLEKKEN VAN DE SCHRIJVER?

Een blinde vlek bij Heschel constateren lijkt een tikje hoogmoedig. Eerst maar eens driemaal dit boek doorlezen, naast de bijbelse profeten – daarna kunnen we nog eens kijken naar blinde vlekken. Natuurlijk zullen christenen, die de oudtestamentische profeten lezen vanuit het Evangelie van Jezus, op allerlei momenten meer willen zeggen dan Heschel. Bijvoorbeeld als het gaat om de 'lijdende knecht' uit Jesaja, waarin veel christenen een profetie over Jezus zien. Maar een nieuwtestamentische betekenis zal eerder een verdieping geven aan wat Heschel aanreikt, dan dat het tot een compleet ander resultaat zou leiden. Tegelijk laat Heschel ons wel een paar blinde vlekken zien die het christendom kenmerken. Bijvoorbeeld de idee van God als een onverstoort wezen, dat te hoog verheven is om echt geraakt te zijn door wat wij hier op aarde uithalen. Die lijn van denken valt waar te nemen in de filosofie uit de oudheid, maar ook in de middeleeuwse theologie en speelt vandaag een rol in uiteenlopende kerkelijke sectoren. Heschel laat zien dat de profeten een nabije God veronderstelden, met een eigensoortig karakter: Hij reageert op onrecht en luistert naar onze gebeden. God is geen abstracte almacht of alwetendheid, stelt Heschel: 'het meest verheven idee dat op God van toepassing is, is niet oneindige wijsheid of oneindige macht, maar oneindige zorg. Hij die niet leeft van anderen geeft om anderen.'

Abraham Joshua Heschel: De profeten, Skandalon, € 50,00

Een ongebroken geest

In hetzelfde jaar dat Watchman Nee overleed in een strafkamp niet ver van Sjanghai, stierf de jonge soldaat Iwan Moiseyev de marteldood in een Sovjet-Russische gevangenis. We noteren 1972, wanneer de autoriteiten in zowel de Volksrepubliek China als de USSR bijbels geloof als een ernstige bedreiging van hun communistische ideologie en macht beschouwen. Waarom? Zoals de baptist Iwan het verwoordt: 'Omdat de eed van loyaliteit aan en de orders van Jezus Christus hoger zijn dan die van welke autoriteit ook.'

De trieste en tegelijk bemoedigende geschiedenis van Vanya – de roepnaam van Iwan Moiseyev – werd al in 1974 op schrift gesteld. Waarom dan nu nog een nieuwe (Nederlandstalige) uitgave? In de eerste plaats omdat niet elk boek over geloofsgetuigen een achtste druk haalt. Daarnaast omdat tegenwoordig niet zozeer in China en Rusland, als wel in Noord-Korea, Pakistan en elders gelovigen nog steeds zwaar worden vervolgd. En ten slotte omdat God via Vanya ons, met westerse vrijheid en materie verweende en tot compromissen geneigde christenen, voorhoudt hoe hoog de prijs van het volgen van Jezus kan zijn.

Iwan Moiseyev behoorde tot een ongeregisteerde baptistengemeente. Hij was zo gegrepen door Christus, dat toen hij zich bij het Rode Leger moest voegen, zijn grootste zorg was hoe hij rust kon vinden om tot God te bidden. Niet dat Vanya geen betrouwbaar en ijverig militair wilde zijn. Eerder het tegendeel. Zijn superieuren moesten erkennen dat hij zich voorbeeldig gedroeg. Maar één ding bracht hen zo ongeveer tot razernij: alle bevelen, pressie en zware marteling ten spijt bleef deze jongeman maar getuigen van Hem die hij als Heiland en Koning boven alles liefhad. Dat kostte hem ten slotte zijn leven. Natuurlijk vroeg Iwan zich af waartoe hem zo veel ellende overkwam. Een engel bracht hem het antwoord. 'Er is nog een heleboel voor je te doen.' Een engel? Ja, een engel. Want net zoals ik in de jaren zeventig in China begreep uit de levens van christenen in onderdrukte huiskgemeenten, werd de jonge Moiseyev door God ondersteund met wonderen. Hij leed verschrikkelijk onder folteringen, maar tot verbijstering van zijn beulen ging Vanya niet definitief ten onder. Totdat God vond dat zijn discipel in het Rode Leger zijn taak had volbracht.

Het indrukwekkende boek maakt nog eens duidelijk dat wonderen niet de garantie vormen dat anderen tot geloof komen. Wonderen dienen om nieuwsgierig te maken naar het Evangelie. Dat laatste gebeurde dan ook onder de soldaten, die met groeiend respect zagen hoe Iwan volhardend weigerde Christus te verloochenen. Tegelijk vond verharding plaats onder de officieren die hem wilden breken. En inderdaad, uiteindelijk bezweek hun slachtoffer onder het vele lijden. Maar toen zijn kwelgeesten dat constateerden, beseften zij dat in Vanya's mishandelde lichaam een nooit gebroken geest had geleefd en zij in feite een pyrrusoverwinning hadden geboekt.

Myrna Grant: Vanya, Gideon, € 14,95